

Розділ 1

ВНЕСОК ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА У РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ ТА КУЛЬТУРИ

*Микола Лесюк
Івано-Франківськ*

ВОЛОДИМИР ГНАТЮК І СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ

Володимир Гнатюк був ученим різносторонніх зацікавлень. Будучи секретарем Наукового Товариства імені Шевченка у Львові, секретарем, а потім головою Етнографічної Комісії НТШ, редактором десятків, якщо не сотень, наукових видань, він знаходив час не тільки на серйозні етнографічні, але й на літературознавчі та мовознавчі студії. Праці, що виходили з-під його пера, носили фундаментальний характер, завжди були глибоко і старанно опрацьовані й оперті на надійну наукову базу.

Питання становлення і стабілізації українського правопису хвилювало вчених як Західної, так і Східної України в усі часи; воно хвилює їх і нині, оскільки і в сучасному українському правописі є багато невирішених питань, донині ще не завершена дискусія між представниками західної (галицької) і східної правописних традицій. Дискусії ці мають глибокі корені, оскільки становлення правописних норм у Галичині і на Східній Україні йшло різними шляхами і піддавалося різним впливам.

На підмосковній Україні усе нові та нові царські заборони витіснили українську мову зі сфери освіти та науки, тому тут майже до кінця ХІХ ст., за незначним винятком, не розроблялися теоретичні питання української мови. У Галичині ж простонародна мова, не встигнувши проявити себе в літературі та науково-публіцистичних працях, тут же була замінена своєрідним конгломератом церковнослов'янської, російської, української та польської мов, безсистемною мішаниною, за словами І.Франка, «галицьких провінціалізмів, полонізмів, церковщини і московщини» [1, 296], що одержала влучну назву «язичіє». І хоч ще «Русалка Дністрова» проголосила правописний принцип «пиши як чуєшь, а читай як видишь» [2, 5], та в умовах «язичія» цей принцип не міг знайти підтримки й утілення в життя. Не міг він знайти втілення ще й з тої причини, що галицькі вчені і письменники мало не святотатством вважали порушення писемних та граматичних традицій староцерковнослов'янської мови. Що ж до кирилиці, яка ще майже до кінця ХІХ ст. використовувалася в Галичині, то вона не дуже підходила або, точніше, дуже не підходила для передавання українських звуків. Так, ранні галицькі часописи лише для позначення звука [і] використовували літери і, ї, и, й (з «дашком»), ѣ; звук [о] передавали через о або ѡ; [у] – через оу або Ѹ, часто за традицією (в запо-

зичених словах) уживали літери ψ , ξ , θ , ψ (псі, ксі, «тета», іжиця); надовго затримався в галицькій графіці Λ (юс малий), яким передавали звук [ʼa] з попереднім пом'якшенням приголосного. Не було в кирилиці літери для позначення українського проривного задньоязикового [ɣ], яке до Мелетія Смотрицького (а потім і після нього) позначалося диграфом кг, літер для дзвінких африкат [дз], [дж] (як і досі немає) тощо. Всі ці недоліки перейняла від кирилиці й так звана «гражданка», перші черенки якої появились на Україні в друкарні Печерської Лаври в 1787р. [3, 76].

У Галичині впродовж ХІХ ст. тривали дискусії і суперечки між прихильниками народної мови, а отже, й фонетичного принципу орфографії, та захисниками спеціальної книжної («панської» за висловом М.Возняка [4, 148]) мови, які дотримувалися Максимовичевого етимологічного правопису. Письменники, вчені вважали своїм обов'язком висловити свою думку щодо правопису. В цьому легко переконатися, оглянувши галицьку періодику, починаючи від «Зорі Галицької» ще з 1848р. Не міг, звичайно, стояти осторонь цього важливого питання й такий визначний діяч української науки і культури, як Володимир Гнатюк. Він писав, що «...відтоді [від Собору руських учених 1848р. – М.Л.] починається... прилюдна дискусія і полеміка, раз гостріша та пристрасніша, то знов лагодніша та спокійніша. Нема майже часописи відтоді, в якій не порушував би хтось сеї справи [справи правопису – М.Л.]. І се тяглося аж до кінця ХІХ ст., а подекуди, можна сказати, й до нині» [5, 33].

Перша солідна за змістом і обсягом стаття В.Гнатюка, що стосувалася правопису, була опублікована у 80-му томі ЗНТШ за 1907 р. під заголовком «Як писати займенник *ся* при дієсловах».

На початку статті автор слушно зазначив, що має бути єдиний правопис в Україні, щоби не поділялася література. Можна провести й дискусію, але «не пристрасну і писану по газетярськи, як се приміром зробив сього року д.Ів.Нечуй-Левицький в «Україні», але спокійну і оперту на наукових підставах» [6, 135-136].

Навівши повну відмінкову парадигму зворотного займенника *себе*, вчений запитує: чому такий привілей – писатися разом з дієсловом – має тільки форма знахідного відмінка? Чим відрізняється *купив собі* від *мив ся*? Автор статті розмірковує, що на злите написання займенника *ся* з попереднім дієсловом могла вплинути хіба що старослов'янська мова, бо в усіх інших слов'янських мовах *ся* пишеться від дієслів окремо (тут він наводить численні приклади з болгарської, сербської, хорватської, словінської, чеської, словацької, сербсько-лужицької та польської мов). Але й старослов'янські написання до уваги брати не слід, бо в найдавніших старослов'янських текстах узагалі всі слова писалися разом, а вже пізніше їх розділили. Автор слушно зауважує, що «Коли маємо брати аналогію, то берім від більшости, а не від меншости [тобто від російської мови - М.Л.]» [6, 141].

В.Гнатюк аргументує свою думку й тим, що між дієсловом та займенником *ся* можна вставити інше слово, ілюструє це прикладом зі «Слова о полку...» (Пачати же сѧ тѣи пѣсни...), з українських говорів (*хвалити му ся, здав би сі*).

Займенник *ся* може уживатися в препозиції, і цього ніхто не може заборонити людям, які так звикли говорити. Зрештою, таке вживання можливе і в інших слов'янських мовах, що проілюстрував автор статті. Деякі письменники, дотримуючись фонетичного правопису, пишуть *хвалитьця, хвалиця*. Так не можна, бо не скажеш *хваливця*. «Деж у такому разі консеквенція і на що заводити в правопис баламуцтва?» - запитує вчений [6, 150]. Отже не можна писати *ця*, бо в діалектах є форми *си, сі, се*, то що, писатимуть *ци, ці, це*? А як *-ть* опускається, то й тоді пхати *ця*?

Щодо *сь* (скороченого *ся*), то його можна писати разом, бо воно втрачає свою вагу (так як *мабуць*). Але в Галичині в жоднім говорі *ся* не скорочується в *сь*, а де саме скорочується на Сході - даних немає. Коли ж взяти до уваги, що наша мова любить повні, заокруглені форми, а уникає нагромадження приголосних, то з того слід зробити висновок, що краще уживати *ся*, а не *сь*. Так само не варто скорочувати *ти* у *ть* в інфінітивах, бо це не характерно нашій мові, і ще не відомо, наскільки це український витвір, а не російський вплив, це треба б іще дослідити. «Такої характеристичної прикмети ми не повинні безпотрібно затирати» [6, 152].

В.Гнатюк не був єдиний, хто побивався за роздільне написання *ся* з дієсловами. Прихильником такого правопису був, наприклад, М.Грушевський, який із болем зазначав у статті «За слова і букви», що різні пани посилаючися на селян, розводять суперечки, яку де букву писати. «А вже зовсім марна річ сваритися про те, чи писати *здасться* чи *здасть ся*, *з'явивсь* чи *з'явивсь ся*, *пять*, *п'ять* чи *п'ять ся*, *ніс* чи *ніс ся*. Якби у нас була одна школа українська, вона б усіх призвичаїла до одного; а тепер ті, що в російських школах позивали до російського письма, звикли бачити *ся* разом зі словом, а в інших слов'янських мовах *ся* пишуть осібно, і коли в галицьких школах і книгах такий звичай повівся, чому б цурати *ся* такого писання?» [7, 32-33].

У статті «Чи можливе тепер у нас уодностайнене літерат(урної) мови й правописи», опублікованій у 1911 р. у часописі «Наша школа» (число 2-3), В.Гнатюк правильно стверджує, що формування літературної мови неможливе на базі одного говору, бо «він занадто бідний, щоб міг доставити всі поняття, потрібні культурним людям. Ті поняття беруться з інших діалектів, з інших мов, нових і старих, живих і мертвих» [8, 213]. Коли інтелігент знає лише один якийсь діалект, він тим самим обмежує собі можливість користуватися мовою, сходиться до ролі селянина, що не зрозуміє книжки, яка виходить поза обсяг селянського (чи дрібно-міщанського) життя й понять. У російській Україні українська мова ще й тепер, пише В.Гнатюк, не допускається до «публичного» життя, а довгий час була заборонена і в літературі. У зв'язку з цим там «невелике число» інтелігентів знає її всеціло, тому деякі пишуть своїми діалектами, доповнюючи їх як можуть і чим можуть. «Звідти доволі значні різниці в нашій літературній мові і доки... і в Росії не набуде наша мова таких прав, як в Австрії – доти доволі трудно буде досягнути повну єдність у літературній мові і правописи...» [8, 214].

Як бачимо, В.Гнатюк робить контрвипад проти східноукраїнських письменників у відповідь на їх численні звинувачення галицьких культурних діячів у використанні ними полонізмів та «галицизмів».

Учений допускає, що вже й тепер можна досягнути певного консенсусу у правописі. Так, правописна комісія Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові прийняла правопис, запроваджений цим же Товариством у Києві, але не всі редактори й видавці його дотримуються, бо не можуть зрозуміти що десь пишуть і говорять інакше, ніж у їх говорі. Учений висловлює слушну думку, що часописам слід було б прийняти компромісний правопис, який дозволяв би деякі незначні «не принципіальні» відмінності. Лише «треба при тім пожертвувати трохи упертістю та хуторним бесервісерством [всезнайством – М.Л.], бож науково уаргументувати піддержуване своїх правописних відмін ті люди не потраплять» [8, 214].

Думка ця надзвичайно актуальна й тепер. Щоби припинити багаторічні й безплідні дискусії навколо правопису сучасної української літературної мови, необхідно його "демократизувати", допустити у спірних питаннях (на-приклад, у відмінкових закінченнях іменників м'якого варіанта типу *радості – радости, на землі – на земли, на коні – на кони* та інших) уживання пара-лельних форм.

У 1913 р. В.Гнатюк виступає зі статтею «На правописні теми», яка мала підзаголовок «Чи розрізняти в нашій правописі тверде й м'яке і?» [9].

Тут він згадує, що п'ять літ тому написав статтю «Як писати займенник ся при дієсловах», на яку відповів Борис Грінченко статтею в «Ріднім краю» (а потім і окремою брошурою) та ще й із «заувагами» Агатангела Кримського. В.Гнатюк зазначає, що аргументи Б.Грінченка не переконали його, і він і надалі дотримується своїх попередніх поглядів щодо *ся*. Але тут він розглядає іншу важливу, на його погляд, проблему – «чи розрізняти в нашій правописі тверде й м'яке і?» Як уважає автор, треба обов'язково розрізняти, бо зовсім по-різному вимовляються приголосні в словах *тісто, тіло, хотів, дівчина, дід, зіле, на возі, засів, засідка, цідити, нині, літо*, з одного боку, і *потік, стіл, діл, дім, зірка, зігнути, сіль, сік, «ціпляти ся», ніч, ніжка, ніс, ліжко, лій*, з другого. Тут автор чітко дотримується правопису, запровадженого Євгеном Желехівським у «Малоруско-німецькому словарі», який вважав, що *і<ѣ* та *і<є* пом'якшують попередній приголосний, тому його треба передавати «м'яким» *ї*, а звук [і], що походить з [о], – не пом'якшує, то передається літерою *і*. У цьому принципі зберігається все-таки прихована данина етимологічному право-писові М.Максимовича, який пропонував зберегти *ѣ* та *ѣ*, *к* (з «дашками»), хоча в усіх трьох випадках їх слід читати як [і].

В.Гнатюк вважає, що *ї* стоїть в одному ряду з літерами *я, ю, є*, які виконують подвійну функцію – або передають йотацію самозвуків або сигналізують про м'якість попереднього приголосного. В.Гнатюк пише, що на означення йотації літерою *ї* загальна згода є, нема лише згоди «що до уживання його для м'якшення попередніх співзвуків» [9, 31]; в останніх роках найбільш «заїлим «антигаличанином» (противником усякого впливу Галичан на спільну літературну мову і правопись)» є Ів.Нечуй-Левицький, «хоч у Галичині друкувалася найбільша і найліпша частина його творів та хоч завдяки Галичині здобув собі розголос і славу» [9, 32].

У статті «Криве дзеркало української мови» Ів.Нечуй-Левицький звинувачував Є.Желехівського, що він, викинувши *ѣ*, усе-таки залишив його у

вигляді ї. «Щоб старі русини не тужили й не побивались за буквою **ѣ**, Желехівський позначував його двома точками над ї, котре виникло з букви **ѣ**, та й обсилав цілими хмарами маку книжню галицьку мову» [9, 32].

Спростовуючи ці іронічні зауваження, В.Гнатюк пише, що Ів.Нечуй-Левицький не тримав у руках словника Є.Желехівського, бо інакше він би помітив, що літера ї пишеться у ньому тільки після передньоязикових (зубних) та плавного л. Зауважимо, що **д, т, з, с, ц, л, н** дійсно в багатьох українських говорах мають подвійну вимову – тверду і м'яку, – тому ї ї мали намір відтворити на письмі Є.Желехівський, В.Гнатюк та інші, прихильники «желехівки». Зрештою, вони мали рацію, бо «ді, ті, ні... з непом'якшеними **д, т** перед **і** без сумніву належать факторові семантичному», вони «служили й служать диференціації (розрізнюванню) значень, тобто є фонологічним елементом, внутрішньо зумовлені, значущі, семантично навантажені. Порівн.: *діл - д'іл, тік - т'ік, ніс - н'іс*» [10, 182].

Отже, твердість/ м'якість передньоязикових у сполученнях **ді - д'і, ті - т'і...** була релевантною у розрізненні семантики слів, але вимовлялися передньоязикові твердо перед **і** <о не в усіх говорах України, тому це давало право другому не менш непримиренному противникові галицьких впливів на літературну мову Східної України Б.Грінченкові стверджувати, що дуже важко буває встановити, де писати **і**, а де **ї**. Як написати слово *дідив*, якщо однаково вимовляються обидва **д**? Отже, тут не можна застосувати фонетичний принцип. «Зостається тільки етимологія, – доведеться докопуватися, яка літера стояла в слові... – **ѣ** чи **о**. Це ж добре письменний чоловік, муштрований на всяких граматах, може сяк-так і докопається... та й буде якось стромляти тее **ї**... а що ж робити чоловікові, хитрощей граматичних несвідомому? Що робити нещасному школяреві народньої школи та й взагалі всякій дитині? Скільки вона мусить намучитися, силкуючися зрозуміти..., де саме писати оте кляте **ї**? Чи не буде це гірше, багато разів гірше від усіх проклятої літери **н** у московській мові? І ми свідомо будемо заводити отаку дитячу каторгу, сушити свіжі маленькі голови правилами, яких і сами до ладу не вміємо скласти?» [9, 33].

В.Гнатюк заперечує Б.Грінченкові і на чітких двох правилах показує, що цей правопис зовсім неважко запам'ятати. Літера ї пишеться тільки після сімох (названих вище) приголосних за винятком випадків, коли **і** чергується з **о**, та прикметників у Н.в. множини з твердим приголосним основи (*домашній, сині*, але *тверді, зелені*). Тут автор статті справедливо зауважує, що в деяких мовах правописи є значно важчі, але все ж їх знають, то не важко вивчити й цей. А те, що дехто з наддніпрянських письменників вважає, що 3 мільйони галичан повинні писати так, як пишуть 30 мільйонів на Східній Україні, то вони не мають рації, бо правописи не встановлюються голосуванням і «більшостями», а розумом та «науковими розслідами». Що ж до мовних впливів, то вони взаємні, галичани не цураються «українських» видань, хоч у них є немало «варваризмів», тож «на такім становищі повинні раз стати також російські Українці» [9, 25].

Велику працю під назвою «В справі української правописи» опублікував В.Гнатюк у кількох випусках «Літературно-наукового вістника» у 1922-23 рр.

Тут він знову стверджує, що про впорядкування правопису можна буде говорити лише тоді, «коли настануть нормальні зносини Київа зі Львовом та іншими культурними центрами українського життя» [11,173].

У статті розглядаються різні питання українського правопису, і в першу чергу автор звертає увагу на небажану заміну власної назви *Україна* його фонетичним варіантом *Вкраїна*. Так роблять деякі поети для дотримання розмірів вірша, інші це роблять, фальшиво розуміючи закон евфонії, а треті тупцюють за ними несвідомо. Такою зміною назви ми баламутимо чужинців, які не знають, як, властиво, нас звати. До якого абсурду ми дійшли б, якби почали писати *Вгорицина*, *Врагвай*, *Вмань*. В.Гнатюк небезпідставно закликає писати тільки *Україна*.

Автор статті категорично проти запровадження деякими придніпрянськими філологами «акання» в українській мові. Такі слова, як *багадільня*, *бамага*, *галанський*, *канати*, *каравай*, *катаржний*, *монастир*, *манах*, *паганий*, *параход*, *салдат*, *сапаги* та ін. звучать дуже вульгарно, тому трудно зрозуміти, як вони можуть комусь подобатися. Правда, серед прикладів він наводить слова *багато*, *хазяїн*, *халява*, у яких а таки стало нормою української літературної мови (нібито внаслідок гармонійної асиміляції), хоч у багатьох подібних словах збереглося о.

В.Гнатюк зауважує далі, що під впливом московської мови придніпрянські письменники сплутують звуки *и* та *і* й тому пишуть: *вибірати*, *горіще*, *захіцати*, *зіма*, *історичний*, *письмо*, *проклинати*, *розбішака*, *щіро* та ін. Ми ж не пишемо, зазначає автор, *і* в префіксі *ви-*, хоч «такий виговор» є наш питомий і ми його чуємо в деяких околицях (*вібрати*, *віпустити* і под.), тож і в наведених словах не треба писати *і*, бо це є чужий вплив.

У книжці VIII за грудень 1922 р. В.Гнатюк знову повертається до питання про двояке *і* в українській мові. Він правильно зазначає, що звук [i] в українській мові займає особливе становище: тобто він є найчастотнішим, як у російській звук [a], а в італійській – [o]. Український звук [i] є різного походження – із звуків [o], [e] та [h], і той [i], що походить із [o], не пом'якшує попереднього приголосного, отже, його можна позначати літерою *і*. Щодо *і* < *є* та *ѣ*, то його треба відрізнити і передавати на письмі літерою *ї*, бо чітко відрізняється вимова звуків у словах *тік-токи* – *тік-текла*, *сік-соку* – *сік-сікла*, *ніс-носа* – *ніс-несла*, *сіль-соли* – *сіл-села*. Так само розрізняються приголосні в прикметниках у множині: *твердий-тверді* – *останній-останні*. Такий правопис запроваджений ще Є.Желехівським, підтверджений правописною комісією у 1907-908рр. Уживався він до 1918 р., був підтриманий А.Кримським, але після 1918р. почали писати лише *і*. «Сього не можна одначе вважати кроком уперед у нашій правописній справі... і скорше чи пізніше мусить прийти до реформи сеї придніпрянської правописи – непрактичної і повної різних неконсеквенцій» [12, 166]. Як бачимо, «придніпрянський» правопис у цьому питанні перемиг, а щодо омографічного написання слів типу *ніс-ніс*, то вони успішно розрізняються в контексті, як розрізняються десятки інших омонімів української мови.

В.Гнатюк не обійшов увагою у своїй статті й питання про правопис іншомовних слів, зокрема графічних засобів передачі німецьких звуків *ü*, *ö*,

французького дифтонга *eu*, німецьких *ei*, *au*; вважає, що треба писати *Гайне*, *Гауптман* і под. На жаль, здоровий глузд не переміг.

Звертав увагу В.Гнатюк і на змішування звуків [г] і [ґ] [12, 170-171]. Він вважає, що в ранніх грецьких запозиченнях (*ангел*, *Галилея*, *Єгипет* та ін.) треба писати і вимовляти [г] (гортанний), а вже у пізніших запозиченнях треба вимовляти [ґ]. Літеру на позначення цього звука запровадив М.Смотрицький, і так вона стала власністю української азбуки. Однак придніпрянські письменники, «перейшовши московську школу, наслідують... Москалів і пишуть *Гете*, *Гауптман*, *негативно*, *гімназія*, *геній*» та ін. або пишуть г не там, де треба: *глузувати*, *гармонія*, *Геіне*, *ангел* тощо. «Отсе баламуцтво, походить звідси, що Придніпрянці оглядаються занадто в правописи на Москалів і не можуть стати на самостійнім становищі» [12, 171].

Правило написання *г*, *ґ* зовсім просте, зазначає учений. Де в оригіналі вимовляється *h*, треба писати *г*, а де вимовляється *g*, треба писати *ґ* (за винятком деяких дуже ранніх запозичень із грецької мови, які уже давно «зукраїнішені»). Якщо селяни чи школярі цього не знатимуть, це не біда. «Сором не знати цього інтелігентови... особливо коли хоче писати для інших» [12, 171].

Учений, звичайно, й здогадуватися не міг, що «власність української азбуки» літеру *г* на довгих 60 років узагалі викинуть з української графічної системи як зайву і непотрібну.

У 79-ому томі «Літературно-наукового вісника» (кн.ІІ) В.Гнатюк роздумує над позначенням у чужих словах середнього (пом'якшеного) [л']. Він вважає, що в українському правописі слід відображати автентичну вимову цього звука, тобто передавати його таким, як він є в мові-оригіналі.

Тут же йде мова про «співзвук» [ф]. В.Гнатюк засуджує тих, що використовують різноманітні субститути цього звука і пише *картонля*, *гран*, *штрап*, *телегран*, *охвицер*, *хвальш*, *хворма*, *хвонд*, *маніхвест*, *хура*, *Хранцуз*, *хунт*, *квасоля* та ін. Цих написань «належить рішучо позбутися, бо вони надають чужим словам дуже перекручений вигляд, роблять ті слова вульгарними» [13, 180].

Болісно реагує В.Гнатюк на різнобій у написаннях губних та наступних *я*, *ю*, *є*, *ї*. «Придніпрянці», що вчилися в московських школах, привчилися м'якшити попередній губний і тому пишуть *пье*, *бьуть*, *вьун* або пишуть *ъ*, або апостроф (найчастіше), або *пй*, *бй* і т.д. Кожен галичанин пише після губних «йотовані самозвуки просто без ніяких додатків» (*пйаниця*, *в бюрі*, *бють*, *вїзд*, *фю-фю* і под.), бо «українець із фізіологічних причин вимовить не інакше, як *пйаниця*» [13, 181].

Як видно, глибоку рацію мав В.Гнатюк, пропонуючи писати йотовані «без ніяких додатків». Правописні комісії і донині не можуть виробити логічних правил щодо передавання на письмі роздільної вимови твердих приголосних та [j], і особливо це впадає у вічі в іншомовних словах. Які засади використані в написанні слів *бюро*, *комп'ютер*, *тонітр*, *бюст*, *бязь*, *в'язь*, *в'юн*, *Вюртем-берг*, *ін'скція*, *Гюго*, *Мюллер*, *фур'с*, *бюджет*, *гяур*, *п'яний*, *п'ять*, *юре* і под.? Чи не однаково вимовляються губні та інші тверді приголосні у наведених словах? Чи можна тут не вимовити після твердих приголосних [j]? Тут дійсно

укладачі українського правопису пішли сліпо за московським, бо в іншо-мовних словах, у яких у російській мові є м'який чи твердий знак, апостроф поставили, а якщо цих знаків у російській мові немає, то немає апострофа й в українському слові. Отже, його треба або писати всюди, або не писати ніде, і краще, економніше, раціональніше було б таки не писати, бо як має школяр відчувати різницю у вимові губних у словах *різдвяний, морквяний, торф'яний* і чи є тут дійсно різниця?

В.Гнатюк у своїй статті «В справі української правописи» роздумує і над іншими питаннями, зокрема, пише про подвоєння приголосних у запозичених словах, передавання на письмі грецької літери «тети» (тети), про написання слів разом і окремо, про «зложені» слова. До речі, він вважає, що складні слова типу *місцєблюститєль, злодісханство, переможнодужий, фарбовесельчатий, цукробуряки* та ін. «засмічують... мову і роблять її отяжілою, шорсткою та немусикальною» [14, 180]. Правда, серед цих слів він наводить і такі, як *життєрадісний, квартиронаймач, працездатний, сонцєсйний* та ін., які таки знайшли місце в активному лексичному словнику сучасної української літературної мови.

На завершення варто відзначити, що В.Гнатюк, як видно з його статей, дуже тонко відчував мову, її особливості і стиль, умів розпізнати і розрізнити питомі українські форми від чужих, привнесених форм, керувався твердою і чіткою логікою, пропонуючи той чи інший правописний варіант. І якщо деякі з його пропозицій не стали нині нормою української літературної мови, то лише тому, що переважив східний варіант української літературної мови, в орфографії якого є таки немало впливів російських.

Література

1. Іван Франко. Нарис історії українсько-руської літератури // Іван Франко. Твори в 50-ти т. – К., 1984. – Т.41. – С.296.
2. Русалка Дністрова / Фотокопія з видання 1837 р. – Київ, 1972.
3. Кость Кисілевський. Історія українського правописного питання // ЗНТШ – Нью-Йорк – Париж, 1956. – Т.СLXV. Збірник філологічної секції. – Т.26.
4. Див. Михайло Возняк. З зарання української преси в Галичині // ЗНТШ. – Львів, 1912. – Т.СХІ. – Кн. V.
5. Володимир Гнатюк. Національне відродження австро-угорських українців (1772-1880). – Відень, 1916. – С.33.
6. Володимир Гнатюк. Як писати займенник ся при дієсловах // ЗНТШ. – Львів, 1907. – Т. LXXX. – С.135-136.
7. Михайло Грушевський. Про українську мову і українську школу / Фотокопія з видання 1912 р. – Київ, 1991. – С.32-33.
8. В.Гнатюк. Чи можливе тепер у нас уодностайнене літературної мови й правописи? // П.Д.Тимошенко. Хрестоматія матеріалів з історії української літературної мови. - Ч. II. - Київ, 1961. - С.213.
9. Володимир Гнатюк. На правописні теми / Окрема відбитка з часопису «Наша школа». – Львів, 1913. – Ч.1. – С.29-35.

10. Курс сучасної української літературної мови. – Київ, 1951. – Т.1.
11. Володимир Гнатюк. В справі української правописи //Літературно-науковий вістник. – Львів, 1922. – Кн.ІІ (за червень).
12. Володимир Гнатюк. В справі української правописи //Літературно-науковий вістник. – Львів, 1922. – Кн.VІІІ. – С.166.
13. Володимир Гнатюк. В справі української правописи //Літературно-науковий вістник. – Львів, – Т.LXXIX, 1923. – Кн.ІІ. – С.180.
14. Володимир Гнатюк. В справі української правописи //Літературно-науковий вістник. – Львів, – Т.LXXX, 1923. – Кн.VІ. – С.180.

*Надія Бабич
Чернівці*

СТОРИЧЧЯ ОДНІЄЇ СТАТТІ В.ГНАТЮКА

Йдеться про статтю В.Гнатюка «Причинок до історії зносин Галицьких і Угорських Русинів», яка була надрукована в Літературно-науковому віснику за 1899 рік (Річник ІІ. Том VІІ. С. 162-178). Чи є підстави для відзначення своєрідного ювілею цієї праці вченого-українознавця, етнографа, фольклориста і т.д.? Гадаємо, що є.

По-перше, і сьогодні ще не можемо констатувати цілковитої одностайності в оцінці окремих культурологічних і мовних проблем усіма членами українського суспільства, у т.ч. на теренах ще порівняно недавно, як за історичними вимірами, розмежованих українських адміністративно-територіальних одиниць (опосередкованим підтвердження цього є стремління кожної одиниці набути статусу вільної економічної зони).

По-друге, продовжується, хай і не така гостра, як у часи В.Гнатюка, боротьба за статус української регіональної народної мови в структурі загальнонаціональної, продовжується пошук критеріїв норм літературної мови, особливо в орфоепії та словозміні; уточнюється зміст понять і термінів, які в історії мови тлумачилися неоднозначно. І в цьому аспекті свідчення винятково активного учасника національно-культурного життя ХІХ ст. надзвичайно важливі.

По-третє, сама постать В.Гнатюка, як і вся його діяльність на ниві українознавства, цікава в контексті його участі у становленні правописної системи, зокрема в утвердженні фонетичного правопису на Буковині, Галичині, Закарпатті.

Ознайомлення з працею В.Гнатюка утверджує в думці, що однонапрямленість, загальноукраїнськість наукових пошуків, загальноприйнятність норм і правил граматики та правопису залежать від наявності і високого статусу